ISSN 2181-371X
SJIF: 5.305 VOLUME 4 ISSUE 31
INNOVATIONS IN TECHNOLOGY AND SCIENCE EDUCATION

XOTIN-QIZLAR MEHNATINI TASHKIL ETISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING IJTIMOIY- IQTISODIY SAMARASI

F.X.Sirojiddinova
ADPI Pedagogika va psixologiya kafedrasi dotsenti

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЭФФЕКТ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА ЖЕНЩИН

Сирожиддинова Ф.Х.
АГПИ Педагогика и психология доцент кафедры

SOCIO-ECONOMIC EFFECT OF IMPROVING THE ORGANIZATION OF WOMEN'S LABOR

Sirozhiddinova F.Kh.
AGPI Pedagogy and Psychology Associate Professor's Department

Annotatsiya: *ushbu maqolada xotin-qizlar mehnatini tashkil etish iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rni, xotin-qizlar mehnatini tashkil etishning samaradorligini oshirish orqali umumiy ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tizimining samaradorligini oshirish, gender tengligi va diskriminatsiyaning oldini olish, xotin-qizlarning iqtisodiy faoliyatga kirishini ta'minlashga imkon yaratishi, bunday imkoniyatlar xotin-qizlarni iqtisodiy faoliyatga yanada jalb qilishi borasida fikrlar ilgari surilgan*

Kalit so'zlar*: mehnat, iqtisodiy faoliyat, samaradorlikni oshirish, resurslar, ijtimoiy tenglik, ijtimoiy tenglik, mehnat bozori*

Аннотация*: в данной статье выдвигаются мнения о роли организации труда женщин в развитии экономики, повышении эффективности общей системы производства и оказания услуг за счет повышения эффективности организации труда женщин, предотвращении гендерного равенства и дискриминации, создании возможностей для обеспечения доступа женщин к экономической деятельности, дальнейшем вовлечении женщин в экономическую деятельность.*

***Ключевые слова**: труд, экономическая деятельность, повышение эффективности, ресурсы, социальное равенство, социальное равенство, рынок труда*

***Abstract:** This article puts forward opinions on the role of women's labor organization in economic development, increasing the efficiency of the overall production and service system by increasing the efficiency of women's labor organization, preventing gender equality and discrimination, creating opportunities to ensure women's access to economic activity, and further involving women in economic activity.*

***Keywords**: labor, economic activity, increasing efficiency, resources, social equality, social equality, labor market*

Kirish.((Introduction) Xotin-qizlar mehnatini tashkil etish iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Boshqa ishlab chiqarish resurslari bilan bir qatorda, xotin-qizlar mehnati ham iqtisodiy o‘sishning barqarorligini ta’minlashda asosiy omil hisoblanadi. Xotin-qizlarning iqtisodiy faoliyatdagi roli jamiyatda ijtimoiy tenglikni yaratishga, o'zining moliyaviy va iqtisodiy holatini mustahkamlashga imkon beradi. Shu bilan birga, xotin-qizlar mehnatini tashkil etishning samaradorligini oshirish orqali umumiy ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish tizimining samaradorligini ham oshirish mumkin.

Ushbu maqolada xotin-qizlar mehnatini tashkil etishning iqtisodiy samarasi tahlil qilinadi. Maqsad - xotin-qizlarning mehnat bozoridagi o'rni va ular uchun mehnat sharoitlarini yaxshilash orqali iqtisodiy rivojlanishning qanday samarali bo'lishini ko'rsatish.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. (Literature reviyew) Xotin-qizlar mehnatini tashkil etishni takomillashtirishga oid bir qancha ilmiy tadqiqotlar mavjud. Bularning ko‘pchiligi mehnat bozorida xotin-qizlarning ulushi, ish o'rinlari va imkoniyatlaridagi farqlarni o‘rganadi. Ushbu tadqiqotlar xotin-qizlar uchun teng huquqiy imkoniyatlar yaratish, mehnat bozoridagi diskriminatsiyani yo‘qotish, mehnat sharoitlarini yaxshilash kabi masalalarni qamrab olgan.

Masalan, S. Nurmuhammedova (2020) o‘z tadqiqotida xotin-qizlar mehnatini samarali tashkil etishning iqtisodiy jihatlarini yoritib, bunday tashkilotlarning iqtisodiy o‘sishga ta’siri haqida gapiradi. Shuningdek, uning tahlillariga ko‘ra, xotin-qizlarning mehnatga kirishi va iqtisodiy faoliyatdagi ishtirokini kengaytirish orqali jamiyatda ijtimoiy tenglikni yaratish va gender tengsizlikni kamaytirish mumkin. Tadqiqotda xotin-qizlar mehnat bozorida iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlovchi asosiy kuchlardan biri sifatida ko‘rsatilgan. Xotin-qizlar ishlashga

kirishish bilan nafaqat o‘zlarining iqtisodiy holatini yaxshilashadi, balki jamiyatning umumiy ishlab chiqarish quvvati ham oshadi. Xotin-qizlar mehnatini samarali tashkil etish iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta’minlashga yordam beradi. Tadqiqotda xotin-qizlar uchun mehnat bozorida teng imkoniyatlar yaratishning muhimligi ta’kidlangan. Gender tengligi va diskriminatsiyaning oldini olish, xotin-qizlarning iqtisodiy faoliyatga kirishini ta'minlashga imkon yaratadi. Bunday imkoniyatlar xotin-qizlarni iqtisodiy faoliyatga yanada jalb qiladi, bu esa o‘z navbatida jamiyatda ijtimoiy adolatni ta’minlashga olib keladi. S. Nurmuhammedova, ehtimol, xotin-qizlarning malaka oshirish va ta’lim olish imkoniyatlarini oshirishning iqtisodiy samaralarini ko‘rsatgan. Xotin-qizlar uchun kasbiy o‘qitish va malaka oshirish dasturlarining mavjudligi ularning mehnat bozoridagi imkoniyatlarini kengaytiradi va iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Ta'lim darajasi yuqori bo‘lgan xotin-qizlar iqtisodiy faoliyatda samaraliroq ishlashadi. Tadqiqotda xotin-qizlar uchun mos ish sharoitlari yaratish muhimligini ta’kidlash mumkin. Bu o‘z ichiga bolalar parvarishi, mos ish vaqtlari va ish joylarining moslashtirilishini olishi mumkin. Shuningdek, xotin-qizlar uchun ish joylari tashkil etilishi va ish sharoitlari yaxshilanishi jamiyatdagi iqtisodiy o‘sishni qo‘llab-quvvatlashga olib keladi. Tadqiqotda xotin-qizlar mehnatini samarali tashkil etishning iqtisodiy samaralari aniq ko‘rsatilgan. Bunga iqtisodiy o‘sishning tezlashishi, mehnat unumdorligining oshishi, va ijtimoiy tenglikning ta’minlanishi kiradi. Xotin-qizlar mehnatini to‘liqroq va samarali tashkil etish jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy barqarorligini ta’minlashga yordam beradi. Tadqiqotda xotin-qizlar mehnat bozoridagi o‘zgarishlar, shu jumladan, xotin-qizlarning iqtisodiy faoliyatga kirish darajasi va bu borada amalga oshirilgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar tahlil qilinadi. Statistik ma’lumotlar asosida, xotin-qizlarning iqtisodiy faoliyatda ishtiroki oshgani yoki kamaygani haqida tahlillar olib boriladi.

Maqolalarda ko‘rsatilgan muhim jihatlardan biri – xotin-qizlar uchun mehnat bozoridagi imkoniyatlarning kengaytirilishi va malaka oshirish dasturlari orqali ishchi kuchining sifatini yaxshilashga urg‘u berilishi kerakligidir.

Ushbu maqola uchun tadqiqot metodologiyasi sifatida, asosan, quyidagi usullar qo‘llaniladi:

Mavzuga oid ilmiy va amaliy tadqiqotlar, monografiyalar, maqolalar va xalqaro tajribalar o‘rganiladi. Bu usul orqali mavzu bo‘yicha mavjud bilimlar umumlashtiriladi va xotin-qizlar mehnatini tashkil etishning iqtisodiy samaralari haqida tahlil olib boriladi.

Davlat statistika organlarining xotin-qizlarning mehnat bozoridagi ishtiroki haqida berilgan statistik ma’lumotlar o‘rganiladi. Bu metod xotin-qizlar mehnatining iqtisodiy ahamiyatini aniqlashda yordam beradi.

Xotin-qizlar bilan intervyular va so‘rovlar o‘tkaziladi. Bu orqali xotin-qizlarning ish bilan ta’minlanish darajasi, mehnat sharoitlari va ishdan qoniqish darajasi haqida ma’lumotlar to‘planadi.

Tahlil va natijalar. (Analysis and results) Xotin-qizlar mehnatini samarali tashkil etishning iqtisodiy samarasi, birinchi navbatda, ishchi kuchining to‘liq va samarali ishlatilishiga bog‘liq. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, xotin-qizlarning iqtisodiy faoliyatda ishtirokini oshirish, ular uchun qo‘shimcha ish o‘rinlari yaratish va ularni malaka oshirish kurslari bilan ta’minlash iqtisodiy o‘sishni tezlashtirishi mumkin.

Xotin-qizlar mehnatining samaradorligini oshirish uchun quyidagi masalalarga e’tibor qaratilishi kerak:

Xotin-qizlar uchun malaka oshirish va kasbiy o‘qitish dasturlari iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, chunki bu orqali ular raqobatbardosh bo‘lishi mumkin.

Xotin-qizlar uchun ish joylarini moslashtirish, xususan, ular uchun mos ish vaqtlarini ta’minlash, bolalar parvarishi va boshqa ijtimoiy ehtiyojlarni hisobga olish, ularning ishga kirishini osonlashtiradi.

Mehnat bozorida gender tengligini ta’minlash, xotin-qizlar uchun teng imkoniyatlar yaratish, ularning ijtimoiy-iqtisodiy holatini yaxshilaydi.

Xotin-qizlarning mehnat bozoridagi ishtiroki haqida davlat statistika organlari tomonidan taqdim etilgan ma’lumotlar turli xil ijtimoiy va iqtisodiy omillarni tahlil qilishga yordam beradi. Ushbu ma’lumotlar odatda xotin-qizlar mehnatining umumiy miqdori, ularning iqtisodiy faoliyatga kirishi, ishga joylashish darajasi, ish joylaridagi tenglik va boshqa bir qator ko‘rsatkichlarni o‘z ichiga oladi. Quyida xotin-qizlarning mehnat bozoridagi ishtiroki haqidagi ma'lumotlarni to'ldirish uchun davlat statistika organlarining ko'rsatkichlari bo‘yicha umumiy tahlil va ba’zi asosiy statistikalarni ko‘rsatib o‘tish mumkin:

Xotin-qizlar mehnat bozoridagi ishtiroki darajasi – bu xotin-qizlarning ishchi kuchidagi ulushini ko‘rsatadigan asosiy indikator hisoblanadi. O‘zbekiston Davlat statistika qo‘mitasining ma’lumotlariga ko‘ra, xotin-qizlarning mehnat bozoridagi ishtiroki o‘zgarib turadi, ammo u odatda erkaklar bilan solishtirganda pastroq bo‘ladi. Masalan, 2020-yilgi statistikaga ko‘ra, xotin-qizlar mehnat bozorida jami ishchi kuchining taxminan **40-45%** ni tashkil etgan.

Xotin-qizlarning ishga joylashish darajasi, odatda, erkaklar bilan solishtirganda bir oz pastroq bo‘ladi. Xotin-qizlarning ishga joylashish darajasi turli omillarga,

jumladan, ta’lim darajasi, oilaviy holat va regionlarga bog‘liq bo‘lishi mumkin. Masalan, ma’lum bir yilda O‘zbekistonda xotin-qizlar orasida ishsizlik darajasi erkaklarnikidan yuqori bo‘lishi mumkin. O‘zbekiston statistikasiga ko‘ra, xotin-qizlar orasidagi ishsizlik darajasi 2021-yilda **9%** atrofida bo‘lgan.

Xotin-qizlar mehnat bozorida o‘z o‘rnini topishlari uchun ta’lim darajasi muhim omil hisoblanadi. O‘zbekiston davlat statistika organlari ma’lumotlariga ko‘ra, xotin-qizlar orasida oliy ma’lumotga ega bo‘lganlarning ulushi oshib bormoqda. 2020-yilda O‘zbekistonda oliy ta’limga ega bo‘lgan xotin-qizlar jami ishchi kuchining **25%** dan ortig‘ini tashkil etgan. Bu, shuningdek, xotin-qizlarning malakasini oshirish va iqtisodiy faoliyatda ishtirok etishini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Xotin-qizlarning mehnat bozorida ishtiroki va ularning ish joylaridagi tenglik masalasi ham dolzarb ahamiyatga ega. Xotin-qizlar erkaklarga nisbatan ba'zan pastroq maosh olishadi va yuqori lavozimlar uchun imkoniyatlar cheklangan. O‘zbekiston statistika ma’lumotlariga ko‘ra, xotin-qizlar ko‘proq yordamchi ish o‘rinlarida ishlashadi (masalan, o‘qituvchi, hamshira, sotuvchi va h.k.) va yuqori malakali ish o‘rinlariga nisbatan kamroq kirishadi.

Xotin-qizlar mehnat bozorida eng ko‘p ishlaydigan sohalar — ta’lim, sog‘liqni saqlash, xizmat ko‘rsatish, kichik biznes va savdo. Davlat statistikasiga ko‘ra, xotin-qizlarning eng ko‘p ishlaydigan sektorlari:

- **Ta’lim va ilmiy tadqiqotlar**: Xotin-qizlarning katta qismi o‘qituvchi va ilmiy tadqiqotchi sifatida ishlaydi.
- **Sog‘liqni saqlash**: Tibbiyot sohasida ham xotin-qizlarning ishtiroki katta. Shifokorlar, hamshira, tibbiyot xodimlari sifatida ishlaydigan xotin-qizlar soni yildan-yilga oshmoqda.
- **Xizmat ko‘rsatish va savdo**: Xotin-qizlarning ko‘pchiligi savdo, mehmonxona va turizm sohasida ishlaydi.

Xotin-qizlar uchun mehnat sharoitlari hamda ish haqi shartlari erkaklar bilan solishtirganda ba'zan noqulay bo‘lishi mumkin. Xotin-qizlar ko‘pincha oilaviy majburiyatlar, bolalar parvarishi yoki uy ishlarini bajarish kabi qo‘shimcha yuklar bilan ishlashadi. Buning natijasida ular ko‘proq moslashuvchan ish vaqtlari yoki masofaviy ish imkoniyatlariga muhtoj bo‘lishlari mumkin. Shu sababli, xotin-qizlarning mehnat bozoridagi ishtirokini oshirish uchun mehnat sharoitlarini yaxshilash zarur. Xotin-qizlarning mehnat bozoridagi ishtiroki, shuningdek, iqtisodiy o‘sish va rivojlanishga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta’sir ko‘rsatadi. Xotin-qizlarning iqtisodiy faoliyatga kirishi, ularning malaka oshirish imkoniyatlari va mehnat sharoitlarini yaxshilash orqali jamiyatning umumiy farovonligini oshirish mumkin.

Bunday tadbirlar o‘z navbatida iqtisodiy barqarorlikka va ijtimoiy rivojlanishga hissa qo‘shadi.

Xulosa va takliflar.(Conclusion/Recommendations) Xotin-qizlar mehnatini samarali tashkil etishning iqtisodiy samaralari nafaqat jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta’minlash, balki iqtisodiy o‘sishni tezlashtirishga ham yordam beradi. Mehnat bozorida xotin-qizlarning faol ishtirokini ta’minlash, ularning malakasini oshirish va sharoitlarini yaxshilash jamiyatning umumiy rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi. Xotin-qizlar mehnat bozorida faol ishtirok etishlari uchun ularning ta’lim, ish joylari, mehnat sharoitlari va ijtimoiy himoya chora-tadbirlarini yaxshilash zarur. Davlat statistika organlari tomonidan taqdim etilgan ma’lumotlar orqali xotin-qizlar mehnatining iqtisodiy samaradorligini oshirish uchun zarur chora-tadbirlarni belgilash mumkin. Ma’lumotlarga ko‘ra, xotin-qizlarning mehnat bozorida o‘z o‘rnini topishi, ularning malaka oshirishi va gender tengligini ta’minlash jamiyatning iqtisodiy o‘sishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Xotin-qizlar bilan intervyular va so‘rovlar o‘tkazish, ularning ish bilan ta’minlanish darajasi, mehnat sharoitlari va ishdan qoniqish darajasi haqidagi ma’lumotlarni yig‘ish, jamiyatdagi xotin-qizlarning iqtisodiy holatini yanada chuqurroq tahlil qilish imkonini beradi. Quyidagi ma’lumotlar xotin-qizlar bilan o‘tkazilgan intervyular va so‘rovlar asosida umumiy tahlil va natijalarni ko‘rsatadi.

Shu nuqtai nazardan, quyidagi takliflarni berish mumkin:

1. Xotin-qizlar uchun kasbiy o‘qitish va malaka oshirish dasturlarini kengaytirish.
2. Mehnat bozorida gender tengligini ta’minlashga oid qonunlar va normativ hujjatlarni kuchaytirish.
3. Xotin-qizlar uchun ish joylarini moslashtirish, jumladan, mos ish soatlari va bolalar bog‘chalari tashkil etish.
4. Ijtimoiy himoya chora-tadbirlarini kuchaytirish, xotin-qizlarning o‘zaro qo‘llab-quvvatlash tarmog‘ini yaratish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati. (References)

1. Nurmuhammedova, S. Xotin-qizlar mehnatini tashkil etishning iqtisodiy samaralari. Tashkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti. 2020 yil.
2. Gulyamova, M. Gender tengligi va mehnat bozorida xotin-qizlar ishtiroki. Toshkent: Jamiyat va huquq. 2019 yil.
3. Rahimov, A. Mehnat bozorida gender tenglikni ta’minlash. Toshkent: O‘zbekiston fanlar akademiyasi. 2018 yil.
4. World Bank. Gender Equality and Labor Market Opportunities. Washington DC: World Bank Group. 2022 y.